

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	11
1 Het onderwijs van de Congregatie van de Fraters van Tilburg 1844-1916.	
Theoretische verantwoording	15
1.1 Onderzoeksvragen en afbakening van de periode	17
1.2 Doelstelling en context van het onderzoek	18
1.3 Theoretisch kader	27
1.4 Methode van onderzoek	32
1.5 Opbouw van het onderzoek	36
1.6 En dan nog dit..	38
2 Katholiek onderwijs in het licht van de tijd 1800-1916	41
2.1 De periode voor 1848	41
2.1.1 De eerste onderwijswetten	42
2.2 Protestanten in beweging	46
2.3 De katholieke mobilisering	47
2.4 Op weg naar de grondwet van 1848	53
2.5 De katholieke centralisatie en het ultramontanisme	56
2.6 Onderwijsvormen in de negentiende eeuw	58
2.6.1 De Franse school	60
2.6.2 Uitgebreid Lager Onderwijs	61
2.6.3 De Hogere Burgerscholen	62
2.6.4 Het hoger onderwijs: de Latijnse school	64
2.6.4.1 Het gymnasium in Brabant	66
2.6.4.2 De rol van het seminarie in Brabant in de negentiende eeuw	67
2.6.5 Normaalscholen en Kweekscholen	70
2.7 Tot besluit	72
3 Het begin van de Congregatie en de onderwijsactiviteiten	75
3.1 Tilburg in het midden van de negentiende eeuw	75
3.2 De Congregatie van de Zusters van Liefde van Onze-Lieve-Vrouw, Moeder van Barmhartigheid	78
3.3 De Congregatie van de Fraters van Onze-Lieve-Vrouw, Moeder van Barmhartigheid	80
3.4 De drukkerij van het Rooms-Katholieke Jongensweeshuis, het RKJW	84
3.5 De eerste scholen van de Congregatie	87
3.5.1 De armenscholen	88
3.5.2 Een katholieke opleiding voor onderwijzers	90
3.5.2.1 De kweekschool in Tilburg	90
3.5.2.2 De katholieke kweekscholen in 's-Hertogenbosch	93
3.5.3 Het Instituut Ruwenberg	95
3.5.4 De eigen priesteropleiding en het gymnasium	98
3.6 Tot besluit	100

4	1844-1868: Een onderwijskundige zoektocht naar de katholieke identiteit	103
4.1	Organisatie en reglementering	105
4.1.1	Het Ruwenbergse model	106
4.1.2	'Het was als ademde men er van alle zijden de strenge geest ener geestelijke orde'	108
4.1.3	Het leven op Ruwenberg 1852-1868: fraters en leerlingen	109
4.1.4	'Vive Jésus dans nos coeurs, à jamais'	110
4.1.5	Poppenkast, vuurwerk en een Montgolfière	113
4.1.6	'Kijk maar eens naar boven want de eerste dagen zul je de lucht niet meer zien'	115
4.1.7	Tot besluit	120
4.2	Pedagogiek en didactiek in de fraterscholen	120
4.2.1	'Gij zult niets achterlaten om Christenen te vormen, die God in geest en in waarheid zullen dienen'	120
4.2.2	'Over hetgeen men in de bestiering der kinderen in acht moet nemen'	122
4.2.2.1	Duitse invloed	123
4.2.2.2	Belgische en Franse invloed	125
4.2.2.3	Meester Heer (1807-1859)	126
4.2.2.4	Invloed van Rome	127
4.2.3	Tot besluit	128
4.3	Een katholieke stempel op schoolmethodes	128
4.3.1	'Godsdienst oefene harer gedurigen invloed uit'	129
4.3.2	Katholieke raadgevers in het leesonderwijs	133
4.3.3	Liefde voor het vaderland, het verhaal van heiligen en de opwekking tot zingen	138
4.3.3.1	Aardrijkskunde en geschiedenis: 'Plaatsen en personen welke een waar Christen altijd dierbaar moeten zijn'	139
4.3.3.2	'Het zingen van goede liederen opent het gemoed voor edele indrukken'	141
4.3.3.3	Na rekenen ook taalonderwijs verplicht	144
4.3.3.4	Les jeunes étudiants et leur petites causeries	145
4.3.4	Tot besluit	147
4.4	Katholieke vorming buiten de lessen	148
4.4.1	Prijsuitreikingen: 'voor den verderfelijken adem der booze wereld behoed'	149
4.4.2	Jongelingscongregaties en genootschappen: 'Den geest eener godsdienstige bijeenkomst'	151
4.4.3	De H. Kindsheid: 'Dan zoude Sina al spoedig een groot aantal Christenen tellen!'	154
4.4.4	Zondagschool: Weg van het wereldse vermaak!	157
4.4.5	Tot besluit	158
4.5	Schoolarchitectuur: spiegel van volmaakte armoede en diep geloof	158
4.5.1	Tot besluit	162
4.6	Pioniers zetten de toon	163
4.6.1	Frater Odulphus Boelaars (1824-1903)	163
4.6.2	Frater Dositheus Leus (1826-1888)	164
4.6.3	Frater Laurentius Knepfle (1833-1870)	165
4.7	Conclusies periode 1844-1868	166

5	1868-1900: Een hermetisch gesloten bastion onder druk	169
5.1	Het onderwijs van de Congregatie neemt een grote vlucht	172
5.1.1	Grote toename van succursalen	174
5.1.2	Leerlingen en leerkrachten	175
5.1.2.1	'Tot hoogere geestelijke studiën of andere maatschappelijke betrekkingen'	175
5.1.2.2	'Goede katholieke onderwijzers vrijwaren de jongeren voor het voortwoekerend zedenbederf'	179
5.1.3	'Het gevaar van de wereldsche geest'	181
5.1.4	Tot besluit	188
5.2	'Ware deugd en zedelijkheid wordt alleen door ons H. Geloof voortgebracht'	188
5.2.1	Fraters zoeken hun eigen pedagogische en didactische weg	189
5.2.2	Tot besluit	192
5.3	Leervakken en schoolmethodes	193
5.3.1	'Vertrouwbare gidsen bij hunne zoo gewichtige taak'	193
5.3.2	Lezen met een blik op de wereld	198
5.3.3	Ijsbreker voor het katholiek taalonderwijs, maar pas op voor de giftige adder!	201
5.3.4	De omtrek van een kruis of gewoon goed rekenen?	206
5.3.5	Geschiedenis: 'Men kent onze vaders niet, of weigert ze te kennen'	209
5.3.6	Een katholieke wandkaart brengt licht in de duisternis	216
5.3.7	God schiep de natuur in zeven hoofdstukken	220
5.3.8	Onderwijs in de vreemde talen.	223
5.3.8.1	Aansluiten bij de 'faiblesse des jeune élèves'	223
5.3.8.2	'Catholic readers in the love of God und aus fernen Landen'	224
5.3.9	Muziek: 'Looft den Heer voor aflaten'	226
5.3.10	Tot besluit	228
5.4	Katholieke vorming buiten de lessen	229
5.4.1	Eén sigaar, carnaval of veertig uren bidden	229
5.4.2	Een heel jaar de goede gevolgen ondervinden van een retraite	236
5.4.3	Het Gebedenverbond: 'Bid voor onze broeders die van de goede weg zijn geraakt'	237
5.4.4	<i>De Engelbewaarder</i> : 'Een Vriend, Leeraar en Leidsman der Jeugd'	239
5.4.5	Tot besluit	242
5.5	Architectuur en ruimtelijke inrichting: Totale instituties	243
5.5.1	Tot besluit	248
5.6	Zij leidden de onderwijsontwikkelingen	249
5.6.1	Frater Xaverius Dijkhoff (1837-1913)	249
5.6.2	Frater Philippus Jansen (1840-1886)	251
5.7	Conclusies periode 1868-1900	252

6	1900-1916: Professionele openheid binnen katholieke grenzen	255
6.1	De groei van de fraterscholen en de toenemende spanning in de Congregatie	258
6.1.1	Schoolorganisatie	261
6.1.1.1	De Generale Raad na 1900	262
6.1.1.2	Ruwenberg en de kweekscholen van de Fraters	262
6.1.2	Paters en fraters nemen afscheid van elkaar	264
6.1.3	'Roomse tucht en booze neigingen'	270
6.1.4	Tot besluit	274
6.2	Roep om katholieke onderwijzers	275
6.2.1	De Schoolraad	276
6.2.2	<i>Ons Eigen Blad</i>	282
6.2.3	Tot besluit	284
6.3	Leervakken en methodes	285
6.3.1	'Geen andere lucht dan katholieke lucht!'	285
6.3.2	Lezen met de Fraters	290
6.3.2.1	Over leesmethodes: 'Omhoog met het Vrolijk Volkje naar Hamburg'	291
6.3.2.2	Over alcohol, gezondheid en sparen	297
6.3.2.3	'Neutraliteit zuigt altijd de beste levenssappen weg'	299
6.3.3	'Alleen als de gelegenheid zich voordoet'	303
6.3.3.1	'Een natuurlijke taalmethode spaart noodeloos getob en verlies van kostbare uren'	303
6.3.3.2	Rekenen voor het leven	306
6.3.3.3	Roomse schrijfoefeningen	308
6.3.3.4	'Un livre sans Dieu est un corps sans âme'	309
6.3.4	Roomse kleur in de zaakvakken	311
6.3.4.1	'Houw en trouw aan Oranje en aan het oude, Roomse Geloof!'	311
6.3.4.2	'Anthropogeografie, aardrijkskunde van den mensch'	314
6.3.4.3	'Een Roomsche natuurleer op de Roomsche Scholen'	317
6.3.5	'Schoon zingen leeren'	319
6.3.6	Tot besluit	322
6.4	Katholieke vorming buiten de lessen	323
6.4.1	'Het houden van patronaten is voorzeker een verdienstelijk werk'	323
6.4.2	'Staan God en de wereld lijnrecht tegenover elkaar?'	325
6.4.3	'Een Engelbewaarder als <i>Miterzieher</i> '	330
6.4.4	Tot besluit	335
6.5	Schoolarchitectuur en ruimtelijke inrichting	336
6.5.1	Tot besluit	341
6.6	Belangrijke fraters	342
6.6.1	Frater Gerardus van Velthoven (1854-1908)	342
6.6.2	Frater Amatus Hosemans (1865-1946)	343
6.6.3	Frater Jozef Rijnders (1874-1942)	344
6.6.4	Frater Sigebertus Rombouts (1883-1962)	346
6.7	Conclusies periode 1900-1916	348

7 Slotbeschouwing	351
7.1 Van isolement naar groeiende openheid	351
7.2 Interiorisering en accommodatie	355
7.2.1 Organisatie en reglementering	355
7.2.2 Katholieke pedagogiek en schoolmethodes	358
7.2.3 Ondersteunende vormingsactiviteiten	360
7.2.4 Het onderwijs van de Congregatie en de moderniteit	362
7.3 Tot besluit	363
8 Summary	365
Bijlagen	370
Lijst van literatuur	376
Lijst van archivalia	384
Index van persoonsnamen	388
Index van plaatsnamen	391
Over de auteur	392